

INTERNET ORQALI AMALGA OSHIRILADIGAN MANIPULYATSIYALAR

Atavullayev Elyorbek Baxtiyor o‘g‘li
mustaqil tadqiqotchi

Annotatsiya: Mazkur maqolada bugungi kunda Internetning ortib borayotgan ahamiyati, shuningdek, Internet orqali amalga oshiriladigan manipulyatsiyalar natijasida sodir etilgan turli tartibsizliklar to‘g‘rsida misollar orqali ma’lumot berilgan. Shuningdek, ommaviy tartibsizliklarni yuzaga keltirishi mumkin bo‘lgan omillar sanab o‘tilgan.

Kalit so‘zlar: Manipulyatsiya, Internet, ijtimoiy tarmoqlar, aktor davlatlar, D.Tramp, ommaviy tartibsizliklar, rangli inqilob.

MANIPULATIONS APPLIED THROUGH THE INTERNET

Abstract: *This article provides information on the growing importance of the Internet today, as well as examples of various disorders caused by Internet manipulation. Factors that can cause mass disorder are also listed.*

Key words: *Manipulation, Internet, social networks, actor states, D. Trump, mass unrest, color revolution.*

МАНИПУЛЯЦИИ ОСУЩЕСТВЛЯЕМЫЕ В ПРОСТОРАХ ИНТЕРНЕТ ПРОСТРАНСТВА

Аннотация: *В этой статье представлена информация о растущем значении Интернета сегодня, а также примеры различных беспорядков вызванных интернет-манипуляциями. Также перечислены факторы, которые могут вызвать массовые беспорядки.*

Ключевые слова: *Манипуляция, Интернет, социальные сети, государства-акторы, Д. Трамп, массовые беспорядки, цветная революция.*

Muayyan manipulyatsiya usullaridan foydalanishni amalda isbotlashdan ko‘ra, manipulyatsiyaga oid nazariy qoidalarni aniqlash osonroq. Internet aloqalarining rivojlanishi va virtual dunyoning shakllanishi siyosiy makon hamda siyosiy muloqotning zamonaviy onlayn texnologiyalaridan foydalanish orqali aholini manipulyatsiya ta’siriga tushirish imkoniyatlarini sezilarli darajada oshirmoqda.

Internet muloqot vositasi sifatida allaqachon an’anaviy OAVdan samaraliroq ekanligini isbotlab bo‘ldi. Internet foydalanuvchilarining asosiy qismini yoshlardan iborat ekanligini hisobga olsak, Internetdan yoshlarga ta’sir o‘tkazish vositasi sifatida foydalanish imkoniyati yuqori ekanligini ko‘rish mumkin. Statistik ma’lumotlarga

ko‘ra, 2023-yilda O‘zbekistondagi Internet foydalanuvchilari 31 millionni tashkil etgan bo‘lib, 14-30 yoshdagi aholi o‘rtasida Internetdan foydalanuvchilar ulushi ayniqsa yuqori. O‘zbekiston Internet foydalanuvchilari orasida “Telegram” “Facebook” va “Instagram” eng ommabop ijtimoiy tarmoqlar hisoblanadi.

Internet foydalanuvchilari tomonidan individual postlar tahlili jurnalistlar, bloggerlar, siyosatchilar va boshqalar tomonidan u yoki bu narsaga nisbatan munosabat, fikr, fakt yoki voqea qanday o‘zgarganini kuzatish imkonini beradi. Bu, ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlarni tahlil qilishda sezilarli bo‘ladi, chunki bu yerda Internet foydalanuvchilari o‘zlarini his qilishadi. Ular shaxsiy sahifa maydonini shaxsiy hudud, tarmoq moderatorlari tomonidan ruxsat etilgan maksimal har qanday harakatlar uchun maydon deb hisoblagan holda, erkinroq, to‘sqinliksiz o‘z fikrlarini ochiq va namoyishkorona bildirishdan qo‘rqmaydilar.

Ta‘kidlash joizki, yetakchi aktor davlatlar tomonidan dunyo bo‘ylab siyosiy vaziyatga ta‘sir qilish, vaziyatni izdan chiqarish maqsadida aholini Internet orqali manipulyatsiyalarni amalga oshirish hamda manipulyatsiya ta‘siridagi insonlar tomonidan turli ommaviy tartibsizliklar sodir etilishiga erishilmoqda.

Xususan: 2011-yilda Arab davlatlarida boshlangan tartibsizliklar natijasida Tunis, Misr, Liviya davlatlarida rangli inqiloblar tashkillashtirilib, avtoritar tuzumlar yo‘qotildi, Suriyada esa beqarorliklar haligacha davom etib kelmoqda. 2019-yil 15-noyabr kunida Eronda benzin narxining oshishiga qarshi namoyishlar boshlandi. Olomonning tinch namoyishlar ko‘rinishida boshlangan harakati keyinchalik ommaviy tartibsizliklarga aylanib ketdi. Ushbu jarayonga nisbatan bevosita o‘z munosabatini bildirgan AQSH sobiq Prezidenti D.Tramp o‘z Twitter sahifasida fors tilida “Anchadan beri jafo chekayotgan, biroq jasur eronliklarga: Men prezidentligimning boshidan siz bilan birgaman va mening ma‘muriyatim ham siz bilan birga bo‘lib qoladi. Biz sizning noroziligingiz ortidan sinchkov kuzatmoqdamiz va mardligingizdan ilhomlanamiz” deb aytib o‘tadi¹.

“Iran.ru” sayti ma‘lumoti bo‘yicha, Erondagi norozilik namoyishlari vaqtida politsiya qo‘lga tushirgan namoyishchilar o‘t qo‘yilgan har bir bino uchun 60 AQSH dollari miqdorida mukofotga ega bo‘lganini tan olgan². 2019-yil 19-noyabrda huquq-tartibot organlari brigadasi generali Baxsh Ali Komroniy Solih ham ushbu ma‘lumotlarni tasdiqlagan. U noroziliklar vaqtida bu kabi uyushtirilgan salbiy holatlarni oldini olish uchun ham fuqarolar ogohligini kuchaytirish lozimligini aytib o‘tgan.

¹ Jahongir Ergashev. O‘zbekiston Eron – AQSH urushidan qanday zarar ko‘radi? Sulaymoniyning o‘rinbosari nima bilan mashhur? Jahon matbuoti sharhi. “Daryo.uz” internet nashridagi maqola. 18.01.2020. <https://daryo.uz/k/2020/01/18/ozbekiston-eron-aqsh-urushidan-qanday-zarar-koradi-sulaymoniyning-orinbosari-nima-bilan-mashhur-jahon-matbuoti-sharhi>.

² “Бандиты, арестованные во время беспорядков в Иране, признались, что получали по \$60 за каждый поджог”. 20.11.2019. https://www.iran.ru/news/politics/114437/Bandity_arestovannye_vo_vremya_besporyadkov_v_Irane.

XXI asr ommaviy tartibsizliklarini tashkil etishda muhim rol Internet vositalariga tegishli ekanligini ta’kidlash zarur. Bugungi kunda hayotning hech bir sohasini axborot texnologiyalarisiz tasavvur qilib bo’lmaydi. Bu texnologiyalar natijasida ko‘plab ilmiy-texnikaviy yutuqlarga erishish bilan bir qatorda insonlar uchun zararli oqibatlari ham ko‘zga tashlanmoqda. Xususan, hozirda manipulyativ texnologiyalarni qo‘llagan holda norozilik namoyishlari o‘tkazish va ommaviy tartibsizliklar tashkil qilishda global Internet tarmog‘i imkoniyatlari tashqi kuchlar uchun qo‘l kelmoqda. Aholini, ayniqsa, yoshlarni tartibsizliklarga undash, ularga turli mafkuralarni singdirish orqali agressivligini oshirish, auditoriyani kengaytirish ishlari bevosita destruktiv manipulyatsiyani ishlab chiqib, uni Internet tarmog‘i orqali targ‘ib qilish bilan bog‘liq. Dunyoda ro‘y berayotgan ommaviy tartibsizliklarning deyarli barchasida Internet asosiy va birlamchi vosita sifatida ishtirok etmoqda.

Jumladan, 2020-yil 7-fevral kuni Qozog‘iston Respublikasining Jambul viloyati Korday tumanida yuz bergan ommaviy tartibsizliklarda Qozog‘iston Respublikasi sobiq Ichki ishlar vaziri E.Turgumbayevning so‘zlariga ko‘ra, avvaliga mushtlashuvda 70 ga yaqin odam qatnashgan. Bir vaqtning o‘zida maxsus tayyorlangan insonlar va hodisa guvohlari ro‘y berayotgan voqealarni video tasvirga olib, messenger va ijtimoiy tarmoqlar orqali fuqarolarni noqonuniy harakatlarga chorlagani sababli qo‘shni aholi punktlaridan yana 300 ga yaqin odam yetib kelib mojaro jiddiy tus olgan³.

Ushbu hodisalarni sodir bo‘lishiga zamin yaratuvchi omillar sifatida quyidagilarni aytib o‘tish mumkin:

- 1 davlatda mavjud ijtimoiy-iqtisodiy ahvolning tangligi;
- 2 ishsizlik darajasining yuqoriligi;
- 3 mamlakatda muttasil davom etib kelayotgan beqaror siyosiy vaziyat;
- 4 mamlakat hududlardagi turli xil milliy-etnik ziddiyatlar;
- 5 diniy konfessiya vakillari o‘rtasidagi munosabatlarning yomonlashuvi.

Xulosa o‘rnida aytish mumkinki, hozirgi kunda jamiyatimiz hayoti bevosita fan va texnologiyalar rivoji bilan tobora uyg‘unlashib borayotgan bir davrda Internet imkoniyatlaridan foydalanish madaniyatiga amal qilishi, shuningdek, uni atrofdagilarga ham o‘rgatish foydadan holi bo’lmaydi. Binobarin, aholining, xususan, yoshlarning, ruhiy-manaviy olamini zararli unsurlardan, turli xil buzg‘unchi maqsadlar ko‘zlangan manipulyativ mazmundagi g‘oyalardan himoya qilish orqali taraqqiyot poydevori yaratiladi.

Foydalanilgan manbalar:

1. <https://daryo.uz>
2. <https://www.iran.ru>
3. <https://www.fondsk.ru>

³ Тургумбаев Э.З. В настоящее время ситуация в Кордайском районе стабилизирована. <https://www.fondsk.ru>.